

UNELE ASPECTE DEMOGRAFICE ÎN VIZIUNEA DOCTORULUI SABIN MANUILA

Documentele pe care le publicăm provin din fondul familial „Dr. Sabin Manuila”, aflat la Arhivele Statului București. Fondul conține documente de interes particular – referitoare la donator – precum și documente de interes general, care privesc viața politică, culturală, științifică, sfera raporturilor internaționale. Sute de documente, dintre care numeroase sunt inedite, privesc sociologia, demografia, statistica, medicina socială, geografia, biologia, medicina, în general.

Sociologia este un domeniu bine reprezentat în fondul Manuila, un fond care face dovada cunoștințelor vaste ale doctorului și deopotrivă vocația sa multidisciplinară.

Cele două documente se referă la raporturile dintre populația românească și minoritari, ambele datând din perioada premergătoare declanșării celui de al II-lea război mondial. Primul este un interviu, care, până în prezent, nu cunoaștem să fie publicat, ce l-a acordat după 1934 (foarte probabil în 1935 sau 1936), al doilea un referat, redactat în 1938. Ambele documente prezintă un interes deosebit pentru știință, în general, dată fiind autoritatea incontestabilă în materie a doctorului, cât și pentru demografie în particular. De altfel, pentru a nu influența pe cititori cu propriile noastre comentarii, ne oprim aici, nu înainte de a anunța că vom continua să publicăm și alte documente relevante din „Arhiva Manuila”.

Adrian Dragomir

Alexandru Adrian Dumitru

RĂSPUNSURI CU PRIVIRE LA SITUAȚIA ELEMENTULUI ROMÂNESC FAȚĂ DE ELEMENTELE MINORITARE*

1. Nu credeți oare că, în situația de astăzi, elementul autohton românesc se găsește într-o tot mai strivitoare inferioritate față de elementele minoritare, fără a mai socoti pe străinii care nu sunt cetățeni români ?

* Arhivele Statului, Fondul „Sabin Manuila”, Pachetul XII, dosar 91/după 1934.

Incontestabil, elementul autohton românesc nu este la nivelul la care ar trebui să fie. Dar sunt sigur – și o pot proba cu cifre – că elementul românesc se întărește în fiecare zi. După cum sunt sigur că marea criză economică, care a proletariat pătura intelectuală românească, a subminat și mai mult pe cea minoritară.

2. *Credeți că se poate organiza într-o țară o conducere politică devotată destinelor naționale, atunci când elita socială nu se recrutează din elementele majoritare ?*

Categoric nu.

3. *Pentru a remedia aceste rele, ce anume soluțiuni propuneți ?*

Socotesc indispensabil studiul urgent al problemei. Astăzi există opinii personale, dar nu există o opinie publică, care să impună anumite comandamente. Opiniile personale trebuiesc coordonate într-un sistem. Acest sistem trebuie prin *educație sistematică* infiltrat în sufletul tineretului ca un nou ideal național. Generația actuală de adulți nu se poate inspira de un ideal nou. Presa, radio, întrunirile sunt prea slabe pentru a fanatiza profund un popor.

După elaborarea programului general se va vedea ce se poate realiza *imediat*. Studiul realităților impune soluții. Dovada: câteva cifre asupra analfabetismului, pe regiuni și neamuri, dictează o politică sanitară. Cifrele unui număr din Buletinul Demografic *impun* singura politică sanitară posibilă. Ce valoare pot avea opiniile personale față de valoarea faptelor științific stabilite ?

4. *Nu socotiți oare că statul român are astăzi datoria de a apăra printr-un sistem de legiuri convergente elementele intelectuale ale națiunii majoritare ?*

Da. În funcțiune de cele amintite la punctul 3.

5. *Care sunt legiurile pe care D-stră le socotiți astăzi mai potrivite în acest scop ?*

În funcțiune de cele amintite la punctul 3.

6. *Socotiți oare adaptată la nevoile națiunii noastre românești actuala organizațiune a tuturor treptelor învățământului de la noi ?*

Forma învățământului nostru este acceptabilă. Spiritul însă nu corespunde cu deosebire la Universități.

7. *Cum vedeți D-stră oare acea altă organizațiune a școlii pentru realizarea unei selecțiuni de elemente cu suficiente garanții de disciplină intelectuală și morală în slujba intereselor permanente ale neamului românesc ?*

Socotesc necesar a insista asupra celor două categorii de școli: normale și universitare.

Școlile normale determină învățământul primar. Ele trebuie ridicate la un standard etic cât mai urcat. Nu standardul intelectual este fundamentul învățământului, ci etica profesională. Un învățător este desăvârșit atunci când pune dragoste și ambiție în munca sa.

În universitate, problema se pune și mai clar. Un profesor trebuie să transmită studenților săi atât cât ei vor trebui să învețe în universitate. A face cursuri savante, din care studenții să rețină 10%, este inutil pentru învățământ.

Și universitatea să fie *învățământ*. Este inadmisibil ca un profesor să se dedice numai cercetărilor, care pot să-i aducă glorie și să negligeze învățământul, considerat

ca o corvoadă. Profesorul universitar trebuie să fie profesor. Și cine nu știe sau nu poate fi profesor, trebuie scos din învățământ. Pentru că el ocupă un loc unde altcineva ar face ispravă didactică și nu ar lăsa ca studentul să iasă din universitate cu un gol în pregătirea lui.

Iar dacă profesorul lipsit de aptitudini și de pasiune profesorală este un cercetător savant, un „Bahnbrecher“ în domeniul științei lui, să i se facă institut special de cercetări, iar catedra să fie încredințată unui om de specialitate, dar cu aptitudini de pedagog.

Un mare neajuns în învățământul nostru universitar este faptul că profesorii de la unele facultăți nu au nici o pregătire sistematică de pedagogi, ci sunt autodidacți, specialitatea lor fiind farmacia, medicina veterinară, dreptul, tehnica etc. În liceu, nimeni nu poate fi profesor dacă nu are și examen pedagogic. În universitate, unde calificarea se face pe baza *capacității de a face cercetări, operații etc.*, un astfel de examen nu se cere.

Aceste modeste observații cred că luminează cauza ineficienței învățământului universitar.

PROBLEMA POPULAȚIEI ÎN CADRUL PLANULUI ECONOMIC AL DIRECTORULUI INSTITUTULUI DE STATISTICĂ*

În deceniile din urmă, problema populației a fost mult mai puțin în centrul preocupării economiștilor, decât în tot cursul secolului al XIX-lea. Faptul acesta nu se explică prin epuizarea sau măcar prin lămurirea fenomenelor demografice și a stabilirii definitive a tuturor corelațiilor ce ar avea această problemă cu faptele economice. Pentru că suntem și astăzi departe de a cunoaște originea celor mai multe manifestări demografice și a influenței acestora asupra vieții economice și în lipsa acestor cunoașteri nu avem nici posibilități de previziuni. Neîndoios, că în anii din urmă, biometria, ca metodă de cercetare, a făcut progrese nebănuite și statistica vitală a devenit capitolul cel mai sigur al întregului câmp de investigație statistică. Totuși datele certe de care dispunem sunt prea recente pentru a putea oferi o bază temeinică de aplicare a diferitelor formule de previziune ce s-au elaborat de către teoreticieni.

Putem cita chiar elemente fundamentale din demografie pentru a dovedi temeinicia afirmațiilor noastre. *Natalitatea* este un fenomen ușor de urmărit și totuși nu putem ști cauza creșterii sau scăderii ei. Există nenumărate ipoteze pentru explicarea fenomenului. Și totuși oricine a lucrat în domeniul demografic, a fost pus în situația de a căuta justificări plauzibile sau, vorbind statisticește, corelații, între intensitatea natalității și între prezența sau absența altor fenomene din domeniul biologic, economic sau social. Și totuși se poate afirma că *nu cunoaștem etiologia fenomenului denatalității*. Este probabil că avem de-a face cu un complex de cauze și nu cu una singură. Dar nu este mai puțin adevărat că există nenumărate boli care, deși sunt datorite unui complex de cauze, au putut fi definite și chiar tratate cu succes.

Există chiar boli care au cauze nenumărate și totuși sunt tratate sau prevenite cu succes. După cum se cunosc boli bine definite care nu au loc.

Carența de natalitate nu intră în cadrele de mai sus. Ea constituie o boală cu totul insuficient cunoscută și care nu are remediu.

Aproape același lucru se petrece cu capitolul mortalității generale.

Specialiștii au demonstrat că acțiunea sanitară metodică reduce mortalitatea generală. Au venit apoi biometricienii care au dovedit că mortalitatea generală s-a redus și acolo unde acțiunea sanitară a fost inexistentă. Deci, *s-a conchis că faptul esențial în reducerea mortalității generale este ridicarea standardului de viață.*

Este un privilegiu pentru simplu spectator să facă legătura logică între ambele explicații și să afirme, cu argumentele ambelor părți, că fenomenul se datorește atât acțiunii sanitare cât și ridicării standardului de viață.

Din nenorocire, argumentarea de pură logică didactică de bunul simț, nu ne poate dispensa de documentarea statistică meticuloasă și multilaterală, furnizată de specialiști.

Nu voi mai cita exemplul cred însă că pot face afirmația că dacă am ajuns, în unele domenii, să găsim explicația fenomenelor demografice, apoi suntem departe de a putea considera demografia ca un domeniu științific în care regulile stabilite ne pot permite o acțiune sigură de remediere sau dirijare. Evident, nu se poate afirma că dirijarea evoluției demografice a unei țări nu este în limita posibilului. Dar această dirijare nu se poate încă baza pe cunoașterea temeinică a tuturor datelor problemei și ne obligă, să facem apel în largă măsură la inspirație și la instinct.

La această concepție, care se poate spune că este, astăzi generalizată, s-a ajuns în mod necesar. Și pe măsură ce știința biologiei umane și a biometriei desvelează tot mai mult complexitatea și interdependența fenomenelor demografice, economiștii au înțeles că evoluția rapidă și multicoloră a complexului economic impune o cât mai temeinică studiere a problemelor pur economice, lăsând întreg domeniul demografiei în studiul specialiștilor care au început să apară și în această ramură.

Și evenimentele au dovedit că studiul problemelor economice propriu-zise a ajuns la un punct critic, depășind orice putință omenească de o integrală cunoaștere a problemelor. Recunoaștem că economiștii de astăzi sunt mai multilaterali și mai complecși decât cei de ieri, pentru că însăși evoluția problemelor economice i-a obligat să se dezvolte astfel.

Dar diferențele de vederi care sunt adânci și contradictorii și care despart astăzi pe cei mai distinși economiști din toată lumea în tabere ireconciliabile, dovedesc că adevărul nu este încă atât de aparent, încât majoritatea, dacă nu unanimitatea, să-l poată sesiza. De aici, rezultă nesfârșitele experimentări duse cu fanatism de adepții diferitelor ideologii.

În această epocă de efervescentă a științelor economice, teoria economică a cedat comanda practicii economice impusă de politică. Și același lucru s-a petrecut și în demografie, unde înainte de a se fi lămurit toate datele problemei demografice, țările au început să aplice o politică demografică, care în majoritatea cazurilor este afirmată ca o consecință a comandamentelor de ordin economic.

Astăzi, în cele mai multe țări din lume, se practică o politică economică și o politică demografică autoritară, elementul politic, adică acțiunea, eclipsând elementul teoretic.

Care sunt elementele de informație demografică, care pot servi studiilor economice ?

Desigur, în primul loc studiul cantitativ al evoluției populației.

Studiul cantitativ al populației nu este unica șansă de documentare asupra rolului pe care capitalul uman îl are în viața economică.

În deceniile din urmă, problema populației s-a amplificat și prin studiul calitativ al capitalului uman. Pentru că, în mod firesc, elementele umane care nu pot fi utilizabile în viața economică măresc grupul celor întreținute prin munca celor capabili, îngreunând enorm procesul de producție economică și influențând procesul de consumație.

Cu ocazia unei călătorii în Statele-Unite, am participat la un congres de eugenie, care se ținea la Cold Spring Harbor, din Statul New-York. Deși congresul se ocupa în aparență de probleme de pură biologie umană și de știința eredității, totuși aceste științe au un aspect practic care poate fi definit ca o demografie calitativă. Președintele acestui congres a fost celebrul economist Irving Fisher, unul care sunt sigur că este foarte bine cunoscut aici de către economiști, dar prea puțin cunoscut la Academia de Medicină.

Socotesc că este de prisos să demonstrez importanța capitalului uman în viața economică.

Această demonstrație s-a făcut cu măiestrie de către toți scriitorii economiști ai secolului trecut. Este foarte necesar să adaug un singur element, care în țara noastră nu a fost subliniat deajuns. Acest element este utilizarea omului în viața modernă, mecanizată. Mașinismul nu a făcut nicăieri să dispară brațele de muncă. Din contra, el a făcut să crească standardul social și economic, prin o difuzare cât mai mare a produselor fabricate de mașini. Orice industrie, a multiplicat brațele de muncă utilizate. Locomotivele, automobilele și vapoarele au înmulțit enorm numărul acelor care trăiesc din transporturi și industrii anexe, industria cinematografică nu a redus numărul acelor, care își câștigă existența de pe urma spectacolelor artistice. După cum – ca să argumentez cu elemente care mă interesează direct – mașinile de calculat, de tot felul, nu au redus personalul institutelor statistice, ci mai degrabă l-au multiplicat. Mașinismul a creat noi necesități, a ridicat standardul, a civilizat omenirea și a făcut-o mai mobilă și chiar mai indispensabilă.

Voi încerca în cele din urmă să arăt câteva aspecte ale acestei probleme demografice în actuala conjunctură economică a țării noastre, precum și corelațiile probabile dintre evoluția populației și a vieții economice a țării noastre.

În cursul lunii August 1939 se va naște în România un copil care va completa cifra de 20 milioane locuitori ai țării noastre. Deci țara noastră este în pragul unui eveniment demografic care îi definește locul între celelalte țări ale lumii. România se găsește în Europa la o limită la care poate fi numită țara cea mai mică dintre marile puteri sau țara cea mai mare dintre micile puteri. Ca număr de populație ocupăm locul al optulea, imediat după Spania, care însă nu mai are o evoluție demografică normală care să-i permită să-și păstreze situația actuală față de România.

Care este structura actuală a populației României? Răspunsul amănunțit la această întrebare îl pot da numai rezultatele recensământului general din 1930. Din aceste rezultate voi cita elementele principale care interesează aici.

Spre deosebire de țările occidentale care după război au suferit incomparabil mai mari pierderi de viață omenească decât în cursul războiului, România și-a păstrat până astăzi o cifră de natalitate, care asigură arborelui național o fecunditate de viitor superioară celorlalte țări.

Într-adevăr, cea mai gravă lovitură suferită de toate țările din Europa, în urma războiului mondial, a fost criza de natalitate. Această criză s-a răspândit foarte mult în țările Europei occidentale și centrale producând pretutindeni o adevărată panică. Numeroase țări au astăzi natalitatea mai redusă decât a Franței, care era calificată încă dinainte de război ca o țară demografică decadentă.

Pentru echilibrul demografic european, interesează cu deosebire scăderea natalității din Anglia și din Germania.

Prima țară nu mai are puțința de a-și popula numeroasele dominioane cu populație autentic englezească, iar a doua și-a pierdut potențialul de expansiune demografică care a constituit rațiunea politicii externe inaugurate de Bismark. Astăzi, Germania este o țară statică din punct de vedere demografic. Presiunea de la Rin a încetat nu numai pentru motive politice, ci mai ales pentru că o politică de expansiune nu are un justificativ biologic factual, care se manifestă neîncetat, indiferent de investigațiile cu caracter politic care pot exista. Franța, în declin demografic, are la Rin un vecin care suferă de același declin. Deci, presiunea demografică de odinioară s-a neutralizat și în mod firesc a dus la acorduri pe care, împreună cu alți demografi, le-am prezis cu mulți ani în urmă.

Focarul de război de pe Rin s-a neutralizat astfel prin căderea Germaniei la același nivel de depopulare la care se găsește Franța. În același timp s-au ridicat alte linii de presiune demografică, care prezintă pericol în viitoare conflicte. Cităm cu deosebire frontiera Franco-Italiană și Polono-Germană, prevăzute de mult de către Delaisi, Dublin etc.*

Nu este vorba despre o prevedere pentru timp apropiat, ci mai ales despre prevederea evenimentelor ce se vor produce în viitorul mai îndepărtat.

Prevederile demografice îndepărtate se bazează pe faptul că țările care au natalitate prea redusă în epoca noastră își scad contingentele viitoare de tineret capabil să se reproducă. Deci, natalitatea redusă de astăzi nu se poate redresa mâine, pentru că se produce un gol în grupurile de vârstă care vor deveni adulte peste două decenii.

Deci consecințele denatalității de după războiul mondial vor avea consecințe mult mai grave pentru viitor decât pentru prezent. Pentru că dacă populația Angliei, Franței și Germaniei, astăzi se pot încă menține la același nivel numeric, fără însă de a mai crește, apoi în deceniile viitoare populația acestor țări va scădea neconținut, după unii autori, la jumătate, în timp de cel mult 50 ani.

* Într-un articol publicat înainte cu 5 ani am arătat că primul focar de război din Europa este granița Franco-Italiană. Focarul este real, chiar dacă timp îndelungat nu va izbucni războiul.

De aici rezultă, dacă România își păstrează actualul nivel de natalitate, în câteva decenii va avea o populație egală cu a Franței, Angliei și chiar a Germaniei.

Tendința de natalitate este însă în continuă scădere și în țara noastră. Desigur trebuie să ținem seamă în examinarea acestui fenomen, că după unirea noilor provincii, în calculul mediei de natalitate au intrat cifrele foarte precare ale provinciilor de peste Carpați. Odată stabilit însă nivelul postbelic al natalității României-Mari, s-a înregistrat totuși, an cu an, o scădere perceptibilă a natalității. Scăderea este generală și atinge toate provinciile țării. Iar în provinciile de Vest, și cu deosebire în Banat, a atins limite atât de joase, încât putem să vorbim de declin de populație. Totuși, grație natalității noastre de peste 30 la mie de după război, putem prevedea o continuă creștere naturală a populației României în deceniile viitoare.

În ceea ce privește însă distribuția populației pe medii (rural și urban), pe ramuri și pe profesii și mai ales în ceea ce privește corelația acestor trei capitole, situația se prezintă deosebit.

Aproape 80% din populația României este rurală. Acest fapt explică de altfel în parte și menținerea natalității urcate de după război.

Populația mare de rurali reprezintă neapărat un potențial biologic urcat. După cum din punct de vedere economic, înseamnă un potențial foarte scăzut. Fenomenul urbanizării la noi se produce lent. Și trebuie să subliniem și faptul că populația de neam românesc nu este prea avidă pentru profesiile urbane.

Deci locurile libere de la orașe se ocupă în bună parte de către minoritari. Dintre aceștia, cu deosebire Evreii au o predilecție pentru concentrarea în orașe.

Este neîndoios, că viața economică a unei țări este dirijată de populația orașelor. Ori, dintre Români abia 16,5% sunt locuitori în orașe, pe când dintre Evrei 68%. O cercetare făcută cu un număr însemnat de întreprinderi industriale și comerciale ne arată că Românii din aceste întreprinderi figurează în proporție de 90% la grupul servitorilor și salariaților, între care nu s-a găsit nici un singur evreu.

Proporția este cu totul alta în funcție de conducere. Este deci neîndoios, că în orașele noastre avem o proporție mare de minoritari și cu deosebire de Evrei care dețin funcții importante și rentabile.

Această problemă are un aspect politic și unul economic. Dar are și un aspect statistic pe care îl voi sublinia cu deosebire.

Faptul că Evreii sunt concentrați în orașe, iar dintre sate cu deosebire în cele mai mari, și faptul că sunt angajați cu deosebire în comerț și industrie, adică în profesii care prin definiție exclud izolarea și implică o neconținută circulație și așezări în străzile cele mai circulante, a făcut ca oamenii fără experiență statistică să supraevalueze numărul evreilor din România și să o socotească ca o problemă și suprapopulare aritmetică.

Ori, Evreii, prin profesiunea lor, nu există decât acolo unde există căi de comunicație. În satele izolate nu pot exista Evrei. Totuși o mare parte a populației României trăiește în satele izolate. Iar în orașe, orașele și sate fruntașe Evreii locuiesc pe străzile principale pe unde circulă lumea și unde ei se văd și dau aspect caracteristic localităților. Numai arareori se găsesc localități pur evreiești unde și marginile satelor să fie locuite de Evrei.

Gravitatea problemei evreiești în România nu constă în cifra lor mare, ci mai ales în aspectul economic al problemei.

În România gravitatea problemei evreiești se datorează suprapopulării calitative a Evreilor sau mai bine zis circulației sociale a Evreilor. Într-adevăr, dacă examinăm comparativ cifrele de mai jos, vedem următoarele:

În procente:

	<u>Neevrei</u>		<u>Evrei</u>
Agricultură (sol)	80,1	sub	0,1
Industrie și mine	8,1		11,9
Comerț și credit	2,7		31,3
Transport	1,8		4,3
Alții	7,3		5,0
	100,0		100,0

În agricultură proporția Evreilor este sub 0,1%. Ori, aceasta, este ramura de producție care dă cea mai mică rentabilitate. Mari mase de populație constituită din Români, trăiesc dintr-un buget familial de câteva mii lei anual. Iar din grupul profesiilor rentabile, Românii participă cu o proporție disparentă.

Suprapopulara calitativă a făcut ca țara să simtă presiunea economică a populației evreiești, o presiune covârșitoare, căreia se caută a i se da o explicație numerică. Ori, această explicație este izvorâtă din faptul că Evreii apar la vedere neconținut și pretutindeni unde circulă oameni și bunuri, precum și din greșita interpretare a presiunii economice covârșitoare.

Adevărul este că România nu poate suporta presiunea nici a unei populații evreiești de 780 000 Evrei, pentru motivele expuse mai sus. Iar dacă ar exista un număr dublu de Evrei, situația ar lua o turnură gravă și imediată.

Fenomenul nu este unic în România. Dar nu există nici o altă țară din lume, unde problema evreiască să se prezinte atât de grav ca în România, tocmai datorită aspectului suprapopulației calitative evreiești din țara noastră.

În Ungaria, unde problema se pune în același fel ca la noi, s-au luat măsuri care se îndreaptă mai ales în direcția asanării suprapopulării calitative, soluție care va da desigur rezultate imediate.

Am insistat poate prea mult asupra acestei probleme, dar socotesc că nu există nici o altă problemă demografică care să intereseze mai mult viața economică a țării, decât aceasta.

Elementul românesc este în expansiune continuă, deținând peste 80% din numărul anual al născuților, deși numărul Românilor nu trece de 74%. Datorită acestei expansiuni care nu este întrecută de nici unul din vecinii noștri, România nu are granițe care să sufere presiuni demografice din afară. Deci, din punctul de vedere

al presiunii demografice, România are granițe asigurate, urmând ca și din punctul de vedere politic granițele noastre să fie tot atât de solid echilibrate ca și din punct de vedere demografic.

În rezumat, ținând seama și de argumentele prezentate sumar până aici se poate afirma că viața economică viitoare a țării nu poate face abstracție de realizarea următoarelor deziderate privitoare la capitolul uman al țării.

1. Necesitatea formării cât mai grabnice a elementelor bine pregătite pentru toate ramurile de producție, dar mai ales pentru ramurile de: industrie, comerț și profesii libere. Șomajul nu a existat aproape deloc în aceste ramuri de activitate, nici chiar în epoca celei mai grave depresii economice. Nu trebuie să se confunde șomajul cu imposibilitatea de a se plasa toate elementele care învață o profesie. Există un însemnat număr de inadaptabili, care niciodată nu se pot încadra, în nici un sistem. Existența lor nu trebuie să ne facă să afirmăm că la noi există șomaj. După cum conflictele locale de muncă pot produce stări de șomaj trecătoare, care de asemenea nu trebuie considerate ca fenomene sociale morbide și iremediabile. Este cert, că în țara noastră există o adevărată lipsă de specialiști bine pregătiți atât în industrie, cât și în comerț.

2. Este apoi necesar să se stăruie pentru restabilirea echilibrului național în diferite ramuri de profesii.

Cred că acest fapt este atât de bine cunoscut, încât este inutil să insist asupra lui.

3. Concomitent cu realizarea postulatelor de sub punctele anterioare, trebuie să se pornească la o *raționalizare* cât mai eficientă în munca și producția națională. Bineînțeles, raționalizarea trebuie să implice absolut toate ramurile de activitate.

Aceasta va duce la creșterea producției și implicit și a consumației.

Acest principiu se aplică și la administrația de Stat. Am afirmat întotdeauna, că nu trebuie redus personalul Statului la jumătate, pe motiv că restul de 50% ar putea foarte bine executa lucrările făcute azi de întregul personal.

Dacă se poate dubla randamentul funcționarilor statului, atunci trebuie făcute toate eforturile, pentru ca toți funcționarii existenți azi să-și dubleze randamentul, pentru că este o reală necesitate, ca randamentul aparatului de stat să se mărească cu 100%. Aceasta va aduce mai multă mulțumire publicului și va crește încrederea în utilitatea aparatului administrativ și tehnic a statului. În conștiința noastră publică armata noastră trebuie să fie cea mai bună, căile noastre ferate cele mai precise, aparatul fiscal cel mai pedant etc. Aceste păreri crează condiții bune pentru progresul economic.

În fine 4. Trebuie luate măsuri cât mai eficace pentru protecția vieții lucrătorului, în acest capitol intrând problema asigurării recreației, sănătății și în general a ocrotirii populației, capitol care nu se poate dezvolta aici, dar care formează un capitol logic din argumentele privitoare la influența pe care o are capitolul uman asupra vieții economice.

Terminând expunerea mea, care nu putea să înfățișeze decât unele din aspectele mai caracteristice și mai acute ale subiectului ce s-a rezervat și care mai ales nu

trebuia să alunece pe panta demonstrațiilor statistice, care totuși stă la baza tuturor afirmațiilor mele prea incomplete ce am făcut, țin să exprim întreaga mea grațitudine conducerii Asociației Generale a Economiștilor pentru onoarea ce mi-a făcut de a mă invita să prezint în fața unui atât de distins și competent auditoriu modestele mele opinii.

Vă mulțumesc pentru atenția ce ați acordat expunerii mele.